

Tomasz Litwin

s. 77–104

Populizm w programie Konfederacji Wolność i Niepodległość

Populism in the Manifesto of the Freedom and Independence Confederation

Abstract

Keywords The article presents the results of an analysis of the political manifesto of the Freedom and Independence Confederation, populism, political programme, party

Konfederacja Wolność i Niepodległość [Freedom and Independence Confederation] regarding the presence of populist doctrine elements in it. The research was based on six indicators of populism: anti-elitism, the apotheosis of the people-nation, exaggerated accentuation of Poland's political and economic sovereignty, strong emphasis on the crisis of Polish statehood, the conception of a profound change in the current economic order, as well as marking a particular attachment to traditional values. These indicators appear in such intensity in the analysed manifesto that the Freedom and Independence Confederation can be regarded as a populist party.

Streszczenie

Słowa kluczowe Artykuł stanowi prezentację wyników analizy programu politycznego partii Konfederacja Wolność i Niepodległość, populizm, program polityczny, partia

Konfederacja Wolność i Niepodległość pod względem występowania w nim elementów doktryny populistycznej. Badania zostały oparte na sześciu wskaźnikach populizmu: antyelitaryzmie, apoteozie ludu-narodu, przesadnym akcentowaniu suwerenności politycznej i ekonomicznej Polski, silnym podkreśleniu kryzysu państwowości polskiej, koncepcji głębokiej zmiany obecnego ładu gospodarczego, a także na zaznaczaniu szczególnego przywiązania do tradycyjnych wartości. Wskaźniki te w analizowanym programie występują w takim natężeniu, że można uznać Konfederację Wolność i Niepodległość za partię populistyczną.

Wstęp

Podstawowym celem badawczym niniejszego artykułu jest zaprezentowanie wyników analizy, której celem była odpowiedź na pytanie, czy w programie politycznymi partii Konfederacja Wolność i Niepodległość (dalej – Konfederacja) występują elementy doktryny populistycznej, a jeśli tak, to jakie. Podstawową metodą badawczą wykorzystaną w pracy będzie metoda krytycznej jakościowej analizy źródeł konstruujących program polityczny Konfederacji. Analizy, która zostanie oparta na sześciu tzw. wskaźnikach populizmu: antyelitaryzmie, apoteozie ludu-narodu i jego konceptualizacji, przesadnym akcentowaniu suwerenności politycznej i ekonomicznej Polski, silnym podkreśleniu kryzysu państwowości polskiej, koncepcji głębokiej zmiany obecnego ładu gospodarczego, a także na zaznaczaniu szczególnego przywiązania do tradycyjnych wartości¹. Można postawić wstępną hipotezę badawczą, że w programie tej partii politycznej da się odnaleźć wiele elementów doktryny populistycznej, zatem zapewne znajdzie się tam odzwierciedlenie wspomnianych wskaźników populizmu.

Konfederacja została wpisana do ewidencji partii politycznych postanowieniem Sądu Okręgowego w Warszawie 25 lipca 2019 r.² Ugrupowanie to powstało jako połączenie środowiska politycznego skupionego wokół Janusza Korwin-Mikkego i Sławomira Mentzena oraz Ruchu Narodowego, którego przedstawicielami są Robert Winnicki i Krzysztof Bosak. Dołączyli do niej również działacze polityczni związani z Grzegorzem Braunem. W ten sposób ukształtowały się obserwowane w tej partii nurty reprezentowane przez liderów i członków tworzących ją poszczególnych ugrupowań politycznych. W wyborach do Parlamentu Europejskiego z 26 maja 2019 r. Konfederacja, jeszcze jako Komitet Wyborczy Wyborców Konfederacja KORWiN Braun Liroy Narodowcy, uzyskała 4,55 proc. głosów poparcia, co nie pozwoliło jej na obsadzenie ani jednego mandatu. Jednak w wyborach do Sejmu i Senatu, które odbyły się w tym samym roku 13 października, partia ta zdobyła 6,81 proc. głosów i wprowadziła do Sejmu 11 posłów, lecz nie uzyskała ani jednego mandatu senator-skiego. W wyborach prezydenckich w 2020 r. Konfederacja jako swojego kandydata

¹ Szerzej na temat wskaźników populizmu: T. Litwin, *Populizm w programach relewantnych polskich ugrupowań politycznych*, [w:] M. Nieć, T. Litwin, K. Łabędź, *Populizm – modele i praktyka. Polskie odniesienia*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum w Krakowie, Kraków 2021, s. 86–92. Wskaźniki te zostały opracowane na podstawie typologii Pawła Przyłęckiego: 1) suwerenność polityczna i ekonomiczna Polski; 2) eurosceptycyzm i antyeuropejskość; 3) negatywny stosunek do Niemiec; 4) antykomunizm; 5) antyelityzm i antyintelektualizm; 6) odwołanie do narodu/ludu; 7) ziemia jako dziedzictwo narodu polskiego; 8) niesprawiedliwość/sprawiedliwość społeczna; 9) odwoływanie się do wartości i cnót, np. Boga, tradycji oraz historii; 10) krytyka III Rzeczypospolitej; 11) krytyka aktualnego porządku (społeczno-polityczno-gospodarczego); 12) IV Rzeczpospolita; 13) propozycja zmian i nowego porządku; 14) krytyka liberalizmu/demokracji liberalnej; 15) „trzecia droga”; 16) państwo socjalne; 17) interwencja w wolny rynek (*idem*, *Populizm w polskiej polityce. Analiza dyskursu polityki*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2012, s. 119–122).

² Monitor Sądowy i Gospodarczy nr 247/2019 (5886) z 23 grudnia 2019 r., poz. 66485 <https://www.msig.pl/pozycja/2019/247/66485,%22Konfederacja_Wolno%C5%9B%C4%87_i_Niepodleg%C5%82o%C5%9B%C4%87%22> (dostęp: 18.10.2023 r.).

wystawiła Krzysztofa Bosaka, który zyskał 6,78 proc. głosów poparcia i nie przeszedł do drugiej tury wyborów. Jesienią 2023 r. w Sejmie IX kadencji Konfederacja działała w formie koła poselskiego liczącego dziewięciu posłów: Konrad Berkowicz (wiceprzewodniczący koła), Krzysztof Bosak (przewodniczący koła), Grzegorz Braun, Krystian Kamiński, Janusz Korwin-Mikke, Krzysztof Tuduj, Stanisław Tyszka, Michał Urbaniak oraz Robert Winnicki. Z Konfederacji odeszli wybrani z jej listy posłowie: Artur Dziambor, Jakub Kulesza i Dobromir Sośnierz, dołączył zaś do niej Stanisław Tyszka wybrany z listy Polskiego Stronnictwa Ludowego (dalej – PSL) na podstawie porozumienia z Kukiz'15, którego Tyszka był wtedy członkiem. W wyborach do Sejmu w 2023 r. Konfederacja uzyskała 7,16 proc. głosów poparcia i wprowadziła do Sejmu X kadencji 18 posłów: Konrada Berkowicza, Karinę Annę Bosak, Krzysztofa Bosaka, Grzegorza Brauna, Bronisława Foltyna, Romana Fritza, Sławomira Mentzena, Krzysztofa Mulawę, Bartłomieja Pejo, Grzegorza Adama Płaczkę, Włodzimierza Skalika (wiceprzewodniczący klubu), Krzysztofa Tuduja, Witolda Tumanowicza, Stanisława Tyszkę (przewodniczący klubu), Michała Wawera (wiceprzewodniczący klubu), Ryszarda Wilka, Przemysława Wiplera oraz Andrzeja Tomasa Zapałowskiego. W wyborach do Senatu żaden z kandydatów popieranym przez Konfederację nie uzyskał mandatu senatorskiego. Wszystkie najważniejsze decyzje w Konfederacji podejmuje Rada Liderów, w skład której wchodzi: Krzysztof Bosak i Sławomir Mentzen – dwaj współprzewodniczący, oraz Konrad Berkowicz, Grzegorz Braun, Robert Iwaszkiewicz, Janusz Korwin-Mikke, Włodzimierz Skalik, Krzysztof Tuduj oraz Witold Tumanowicz. W obradach Rady uczestniczą również Marcin Sypniewski (w funkcji sekretarza) oraz Michał Wawer (w funkcji skarbnika).

Program polityczny w kontekście działalności partii politycznej to zbiór jej celów, idei, kierunków działania i potencjalnych zamierzeń. Stanowi emanację wyznawanego przez nią systemu wartości, określa metody i drogi realizacji pożądanej rzeczywistości społecznej, politycznej i gospodarczej. Jest narzędziem umożliwiającym przeniesienie ideologii i doktryny politycznej (doktryn politycznych), z którymi identyfikuje się dana partia polityczna, na grunt praktyki politycznej. Program jest na tyle szczegółowy, że stanowi podstawę weryfikacji jego realizacji po odniesieniu sukcesu wyborczego przez daną partię polityczną i przejęcia przez nią władzy w państwie. Najczęściej przybiera formę pisemną tzw. dokumentu programowego³. Pojęcie programu politycznego jest zatem szersze niż dokument programowy, źródłami takiego programu przykładowo mogą być również: informacje zamieszczane na stronie internetowej partii, oświadczenia w bieżących sprawach czy wypowiedzi liderów politycznych. Na potrzeby niniejszego artykułu, jako źródła programu politycznego Konfederacji wykorzystanych zostanie głównie pięć dokumentów programowych (licząc od najnowszego): *Program wyborczy 2023. Konstytucja wolności z 2023 r., Po stronie Polski*

³ Cf. E. Młyniec, *Program polityczny*, [w:] *Leksykon politologii wraz z Aneksem o: reformie samorządowej, wyborach do sejmu, prezydenckich oraz gabinetach rządowych*, red. A. Antoszewski, R. Herbut, Wydawnictwo Atla 2, Wrocław 2004, s. 349; D. Szczepański, *Program polityczny*, [w:] *Leksykon wiedzy politologicznej*, red. J. Marszałek-Kawa, D. Plecka, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2018, s. 374–375.

z 2022 r., *Polska na nowo* z 2021 r., *Tezy konstytucyjne* z 2020 r. oraz program wyborczy Konfederacji z 2019 r. *Polska dla Ciebie*. Treści tych dokumentów w dużym zakresie są komplementarne względem siebie, stanowiąc razem fundamentalny materiał do wyżej określonych badań. Jedynie uzupełniająco zostaną wykorzystane również wypowiedzi polityków tej formacji, gdyż często mogą one wyrażać ich indywidualne poglądy, zwłaszcza w przypadku partii złożonej z trzech różnych podmiotów. Dokument programowy zaś jest wyrazem kompromisu, a jednocześnie konsensusu pomiędzy członkami danego ugrupowania, toteż wydaje się stanowić bardziej wiarygodną bazę do prognozowania przyszłych jego działań w przypadku dojścia do władzy.

Warto jeszcze wspomnieć o kontekście historyczno-politycznym dotyczącym różnych wydarzeń, do których odnosi się Konfederacja w swoim programie. W okresie od 2015 r. do 2023 r. rządziła w Polsce koalicja Zjednoczonej Prawicy, w której najsilniejszym podmiotem było Prawo i Sprawiedliwość (dalej – PiS). Od 2017 r. premierem rządu Zjednoczonej Prawicy był Mateusz Morawiecki. W opisywanym okresie rząd przeprowadził kontrowersyjne reformy oświaty (likwidacja gimnazjów) czy sądownictwa (powoływanie sędziów członków Krajowej Rady Sądownictwa przez Sejm, powołanie przez Ministra Sprawiedliwości wielu nowych prezesów sądów)⁴. W gospodarce rząd Zjednoczonej Prawicy prowadził politykę transferów socjalnych, tj. programy: 500 plus (czyli comiesięczne świadczenie pieniężne na każde dziecko do ukończenia przez nie 18. roku życia), 13. i 14. emerytura czy też 300 zł dla rodziców na wyprawkę szkolną. Pod koniec 2019 r. na świecie, a w marcu 2020 r. w Polsce wybuchła pandemia COVID-19. Pierwsze przypadki zachorowań pojawiły się w listopadzie 2019 r. w mieście Wuhan w środkowych Chinach, a 11 marca 2020 r. Światowa Organizacja Zdrowia ogłosiła pandemię. W Polsce zakażenia wirusem SARS-CoV-2 były notowane od 4 marca 2020 r. Na świecie na tę chorobę zmarło ponad 6 mln ludzi, w Polsce – ponad 100 tys.⁵ U nas, aby zmniejszyć transmisję wirusa, podobnie jak w wielu krajach na świecie, wprowadzono liczne restrykcje dotyczące: przemierzania się, możliwości prowadzenia działalności gospodarczej (zamknięto m.in. restauracje, kina, hotele), pobierania nauki (wprowadzono nauczanie zdalne), obowiązywał także nakaz noszenia maseczek zakrywających usta i nos. Szpitale zmniejszyły przyjęcia chorych na inne schorzenia w związku z wysoką zakaźnością COVID-19 oraz ze znacznym obłożeniem łóżek przez pacjentów, u których zdiagnozowano tę chorobę. Lekarze zatrudnieni poza szpitalami z kolei minimalizowali bezpośredni kontakt z pacjentami, korzystając ze zdalnych możliwości udzielania konsultacji (tzw.

⁴ Cf. M. Warchała-Kopeć, *Szkola publiczna w zapaści. Uczniowie i nauczyciele uciekają jak nigdy dotąd*, <<https://wyborcza.pl/7,75398,30045393,skola-publiczna-w-zapasci-uczniowie-i-nauczyciele-uciekaja.html>> (dostęp: 16.11.2023 r.); M. Wawrykiewicz, *Wawrykiewicz: Osiem lat nalotu dywanowego na praworządność. Nie wszystkich złamano*, <<https://wyborcza.pl/7,75398,30057461,osiem-lat-nalotu-dywanowego-na-polska-praworzadnosc.html>> (dostęp: 16.11.2023 r.).

⁵ M. Kossobudzka, *Oficjalnie na COVID-19 zmarło ponad 6 mln ludzi. „The Lancet”: W rzeczywistości trzy razy więcej*, <<https://wyborcza.pl/7,75400,28278254,oficjalnie-na-covid-19-zmarlo-ponad-6-mln-ludzi-the-lancet.html>> (dostęp: 16.11.2023 r.); Raport zakażeń koronawirusem (SARS-CoV-2), <<https://www.gov.pl/web/koronawirus/wykaz-zarazen-koronawirusem-sars-cov-2>> (dostęp: 16.11.2023 r.).

teleporad). Pod koniec 2020 r. rozpoczęły się szczepienia na COVID-19, które ograniczyły liczbę ciężkich przypadków. W 2022 r. doszło do faktycznego wygaśnięcia pandemii, choć wirus został.

Drugim ważnym wydarzeniem w omawianym okresie był wybuch drugiej odsłony wojny rosyjsko-ukraińskiej. W 2014 r. Rosja prawie bez walki zaanektowała należący do Ukrainy Krym oraz doprowadziła do zbrojnej secesji obwodów donieckiego i ługańskiego. Osiem lat później, 24 lutego 2022 r. Federacja Rosyjska dokonała tym razem pełnoskalowej inwazji na Ukrainę, ale ta, niespodziewanie dla agresora, postawiła wyraźny opór, choć nadal znaczna część jej terytoriów jest okupowana. Państwa Zachodu, w tym Polska, zdecydowały się na wprowadzenie sankcji wobec Rosji, oraz na udzielenie Ukrainie pomocy poprzez dostawy sprzętu wojskowego oraz wsparcie finansowe. Bezpośrednim skutkiem tego ataku dla Polski był nagły napływ do niej około miliona ukraińskich uchodźców. Wielu Polaków, widząc pilną potrzebę, zdecydowało się na bezinteresowną pomoc w postaci ofiarowania im darów rzeczowych lub miejsc zamieszkania, a polski rząd stworzył ułatwienia związane z ich pobytem, w tym przyznając im dostęp do transferów socjalnych, takich jak 500 plus.

W następstwie zarówno pandemii, jak i wojny nastąpił ogólnoswiatowy kryzys ekonomiczny. Państwa wchodzące w skład Unii Europejskiej (dalej – UE), w tym Polska, starały się pobudzić gospodarkę zwiększonymi wydatkami publicznymi, lecz to spowodowało inflację, która w Polsce w szczytowym momencie wynosiła nawet prawie 20 proc. i była niemal dwukrotnie wyższa niż średnia w krajach UE. Za taką wysokość inflacji część komentatorów oskarżała Radę Polityki Pieniężnej i Prezesa Narodowego Banku Polskiego Adama Glapińskiego, wybranego na to stanowisko głosami posłów Zjednoczonej Prawicy.

W związku z reformą wymiaru sprawiedliwości Polska jest w konflikcie z UE, która zarzuca naszemu państwu odejście od standardów praworządności⁶. W rezultacie UE nie wypłaciła Polsce pieniędzy wynegocjowanych z Krajowego Planu Odbudowy (dalej – KPO). Pieniądze na ten cel miały pochodzić z Europejskiego Funduszu na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności (Recovery and Resilience Facility), który jest częścią Planu Odbudowy dla Europy (NextGenerationEU). KPO ma wspierać odbudowę przez UE gospodarek europejskich po pandemii. Polska miała uzyskać w różnej formie (dotacji, nisko oprocentowanych pożyczek) ponad 50 mld euro, jednak pod warunkiem spełnienia przez nią unijnych norm dotyczących praworządności czy też ochrony środowiska.

Dla Polski wyzwaniem jest również tzw. unijny pakiet klimatyczny, który zakłada zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych o co najmniej 55 proc. w porównaniu

⁶ Dotyczyło to: próby obniżenia wieku emerytalnego sędziów Sądu Najwyższego i zmuszenia ich w ten sposób do zwolnienia urzędów; nowego trybu wyboru sędziów będących członkami KRS – przez Sejm RP, wprowadzenia nowych zasad odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów przez utworzenie Izby Dyscyplinarnej Sądu Najwyższego oraz egzekwowania odpowiedzialności dyscyplinarnej wobec sędziów korzystających z prawa do złożenia pytania prawnego do Trybunału Sprawiedliwości UE (cf. A.M. Świątkowski, *Reforma wymiaru sprawiedliwości*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum w Krakowie, Kraków 2022, *passim*).

z poziomem z 1990 r., a do 2050 r. osiągnięcie neutralności klimatycznej. Wiąże się z tym konieczność rezygnacji z węgla jako surowca energetycznego, co *de facto* oznacza zamknięcie wielu istniejących kopalń. Od 2035 r. z kolei nie będzie można na terytorium UE rejestrować nowych samochodów z silnikami spalinowymi. Od tego roku nowe samochody będą pojazdami z napędem akumulatorowym, na paliwo wodorowe i e-paliwo wytwarzane z energii elektrycznej i wodoru oraz przekształcane w benzynę syntetyczną. Wcześniej zakupionymi autami spalinowymi będzie można jeździć, a także takie auta sprzedawać lub kupować.

Populizm jako doktryna polityczna

W doktrynie nauki o polityce można się spotkać z różnymi poglądami dotyczącymi tego, czym jest populizm. Paweł Przyłęcki w książce *Populizm w polskiej polityce. Analiza dyskursu polityki* wskazuje, że populizm może być postrzegany jako rodzaj ideologii-doktryny politycznej, syndromu politycznego, sposobu myślenia politycznego albo strategii politycznej⁷. Jako syndrom polityczny populizm stanowiłby wyraz niezadowolenia społecznego z polityki prowadzonej przez poszczególne rządy. Do zwolenników takiego postrzegania populizmu Przyłęcki zalicza Jerzego Szackiego i Petera Wileasa⁸. Przez sposób myślenia politycznego należałoby rozumieć nie tylko wytwory myśli ideowej, ale również stanowiska polityczne czy też działania o charakterze decyzyjnym⁹. Jako reprezentanta takiego podejścia do populizmu Przyłęcki wskazuje Romana Bäcker¹⁰. Sam Przyłęcki wyraźnie uznaje populizm za rodzaj strategii politycznej, wykorzystywanej przez polityków do zdobycia poparcia politycznego m.in. w trakcie wyborów. Strategia ta miałaby polegać na odwoływaniu się do „mądrości suwerennego ludu” oraz dążeniu do podziału społeczeństwa na dwa antagonistyczne obozy: lud, na którego reprezentantów kreują się populistyczni politycy i różnego rodzaju elity¹¹. Autor niniejszego opracowania skłania się natomiast do zaklasyfikowania populizmu do rodzaju ideologii, a nawet doktryny politycznej. Za Przyłęckim do grona zwolenników takiego stanowiska można zaliczyć: Casa Muddego, Margaret Canovan, Daniele Albertazziego, Duncana McDonella, a spośród polskich badaczy Marię Marczewską-Rytko, Romana Tokarczyka¹², a także Mateusza Niecia¹³.

⁷ Cf. P. Przyłęcki, *Populizm w polskiej polityce...*, s. 19–23.

⁸ Cf. *ibidem*, s. 21.

⁹ Cf. R. Bäcker, *Rosyjskie myślenie polityczne za czasów Prezydenta Putina*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2007, s. 14.

¹⁰ Cf. P. Przyłęcki, *Populizm w polskiej polityce...*, s. 21.

¹¹ Cf. *ibidem*, s. 22–23.

¹² Cf. *ibidem*, s. 19–21.

¹³ Cf. M. Nieć, *Dzieje populizmu i modele jego interpretacji*, [w:] M. Nieć, T. Litwin, K. Łabędź, *Populizm – modele i praktyka. Polskie odniesienia*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum w Krakowie, Kraków 2021, s. 16 et seqq.

Doktryna polityczna to myśl, której główne treści czy też wartości polityczne odnoszą się do państwa i prawa jako instytucjonalnych form organizacji różnych aspektów życia społecznego. W detalach dotyczy ona: idei człowieka, wolności, równości, sprawiedliwości, społeczeństwa, wspólnoty, prawa, władzy, gospodarki, zmian społecznych czy też form ustroju państwowego. Doktryny polityczne pod względem szczegółowości usystematyzowania poglądów politycznych zajmują miejsce pomiędzy ideologią polityczną a programem politycznym. Można nawet stwierdzić, że doktryna polityczna jest źródłem programu politycznego. Z kolei źródłem doktryn politycznych są często dzieła wybitnych pisarzy-filozofów politycznych, aczkolwiek nie jest konieczne uznanie spójnego zbioru poglądów i idei politycznych za doktrynę (np. demokracja ateńska)¹⁴.

Populizm jako doktryna doczekał się wielu publikacji naukowych, stąd jego opis na potrzeby niniejszego artykułu będzie dosyć skrótowy. Doktryna ta, jak pisze Nieć, ma swoje korzenie już w czasach starożytnych, a jej rozwój wiąże się z prezydenturą Andrew Jacksona w Stanach Zjednoczonych Ameryki, współcześnie zaś rozwinęła się po upadku komunizmu¹⁵. Jej głównym elementem jest akcentowanie podziału społeczeństwa na „lud-naród” i „elity”. Zarówno określenie „ludu”, jak i „elit” jako pewnej grupy społecznej może być w różny sposób konkretyzowane w zależności od sytuacji politycznej. Populizm jednoznacznie opowiada się po stronie „ludu”, wskazując jego złą sytuację wywołaną działalnością „elit”. Jest to stały element populizmu, który ma na celu przedstawienie wrogiego nastawienia „elity”, czy też różnego rodzaju elit, wobec „ludu”. Populiści w swoich wypowiedziach dotyczących „elity” wydają się rozumieć przez ten termin określoną grupę ludzi w społeczeństwie, która jest nadmiernie, tj. bez głębszego uzasadnienia, uprzywilejowana w stosunku do reszty. Za „elitę” mogą uchodzić różne grupy społeczne: klasa polityczna, osoby bogate, osoby posiadające wyższe wykształcenie czy nawet mieszkańcy dużych miast. Co więcej, „elita” – zdaniem populistów – często miałyby uzyskiwać ów uprzywilejowany status w sposób niezасłużony i nieuczciwy. „Elita” jest więc wyraźnie przeciwstawiana „ludowi-narodowi-obywatelom”, a społeczeństwo jest przez populistów wręcz dzielone na złą „elitę” i dobry „lud”, za obronę interesów którego jednoznacznie się opowiadają. W opinii populistów nieliczna „elita” często blokuje, czy nawet zwalcza, interesy i aspiracje „ludu” stanowiącego większość społeczeństwa. Z kolei interesy i aspiracje „elity” są często egoistyczne i niezgodne z ideą dobra wspólnego czy też dobra państwa oraz sprzeczne z interesami ludu. To „lud” zgodnie z zasadą suwerenności narodu jest suwerenem w państwie. Ma on również stosowne przymioty, aby odpowiednio wykonywać swoją władzę: jest dobry, mądry i patriotyczny. Dlatego populiści opowiadają się za różnymi formami demokracji bezpośredniej,

¹⁴ Cf. K. Chojnicka, H. Olszewski, *Historia doktryn politycznych i prawnych*, Przedsiębiorstwo Wydawnicze Ars boni et aequi, Poznań 2004, s. 11–12; G. Radomski, P. Tomaszewski, *Refleksje nad badaniami myśli politycznej w Polsce z uwzględnieniem tendencji w wybranych krajach anglosaskich. Od delimitacji pojęć do aspektów metodologicznych*, „Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne” 2021, t. 69, nr 1, s. 44–45; R. Tokarczyk, *Współczesne doktryny polityczne*, Oficyna Wolters Kluwer, Warszawa 2010, s. 19.

¹⁵ Cf. M. Nieć, *Dzieje populizmu...*, s. 22–30.

w kontrze do demokracji przedstawicielskiej. Podkreślają także, że wola suwerena wyrażona przez głosowanie większości, nawet niewielkiej, powinna być ostateczną formą decyzji legitymizującej wszelkie poczynania ugrupowania/polityków, którzy zyskali poparcie ludu-suwerena w danej sprawie. Populiści wręcz utożsamiają uzyskanie większości w wyborach jako legitymację do wszelkich działań, pomijając różne ograniczenia chroniące prawa mniejszości i traktując je jako przeszkody do usunięcia. W ten sposób przechodzą od demokracji liberalnej do demokracji radykalnej.

W różnego rodzaju populistycznych wypowiedziach podkreślane jest często znaczenie suwerenności politycznej i ekonomicznej państwa, które ma kształtować swoją politykę wewnętrzną i zewnętrzną wyłącznie zgodnie ze swoimi interesami. W takim ujęciu na dalszy plan schodzą inne możliwe motywacje prowadzenia polityki, takie jak: ochrona praw człowieka – humanitaryzm, wspólnota wartości z innymi demokratycznymi państwami, ochrona środowiska naturalnego, zobowiązania międzynarodowe. W związku z uznaniem suwerenności państwa jako jednego z priorytetów w doktrynie populistycznej, populiści w krajach europejskich są niechętni dalszej integracji państw w UE, a nawet są przeciwni samej Unii oraz tworzeniu różnych organizacji międzynarodowych i uczestnictwu w nich. Relacje z innymi państwami populiści zdają się ujmować bardziej jako obszar konfliktu interesów i rywalizacji niż szansy na prowadzenie zgodnej współpracy przynoszącej obopólne zyski.

Za inną cechę populizmu można uznać wskazywanie na – nawet wbrew realiom – poważny kryzys państwa. Za ten kryzys, ich zdaniem, przeważnie odpowiada „elita”, która wykorzystuje go, by powiększać swoje wpływy kosztem „ludu”, niekiedy w porozumieniu z siłami pochodzącymi z zewnątrz państwa. Taki kryzys może być rezultatem zarówno świadomego działania „elity”, jak i jej nieudolności, toteż wymaga podjęcia radykalnych działań: przejęcia władzy przez populistów, jako że aktualnie rządzący, przynależący przecież do owej „elity”, nie są zdolni lub nie chcą podjąć właściwych, zdaniem populistów, działań. Pomimo deklarowanej głębokości kryzysu populiści obiecują jego rozwiązanie, choć – jak przewidują – może to zająć dużo czasu, niekoniecznie jedną kadencję parlamentu.

Elementem doktryny populistycznej wydaje się być również wyraźna krytyka aktualnego modelu ustroju gospodarczego – gospodarki rynkowej. Krytyka ta często opiera się na podstawowym zarzucie, że obecny ład gospodarczy jest korzystny praktycznie wyłącznie dla „elity” i generuje biedę zamiast powszechnego dobrobytu. W przypadku populizmu polityków i ugrupowań prawicowych często wyrażane są postulaty obniżenia podatków.

Populiści odwołują się również do tzw. tradycyjnych wartości, co może wynikać z założenia o jedności aksjologicznej czy też wspólnocie światopoglądowej „ludu”. Za owe tradycyjne wartości należy uznać: chrześcijaństwo, wspólną historię, ojczyznę, honor czy samą tradycję¹⁶.

¹⁶ Cf. M. Canovan, *Populizm*, tłum. E. Klekot, [w:] *Populizm*, red. O. Wysocka, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2010, s. 53–76; *vide etiam* *Demokracja w obliczu populizmu*, tłum. A. Gąsior-Niemiec, red. Y. Mény, Y. Surel, Oficyna Naukowa, Warszawa 2007; J. Dżwończyk, *Populistyczne tendencje*

Zatem populizm, szczególnie jego prawicowa odmiana, głosząc opisane wyżej idee polityczne, tworzy pewną spójną całościową koncepcję, która pozwala zaproponować rozwiązania konkretnych problemów społeczno-gospodarczo-politycznych. Posługując się populizmem, można stworzyć program polityczny, czego przykładem jest tu Konfederacja. W tej sytuacji populizm wypada uznać za doktrynę polityczną, nawet jeżeli trudno znaleźć filozofów czy też teoretyków populizmu.

Antyelitaryzm

W programie Konfederacji silnie jest obecny antyelitaryzm odnoszący się przede wszystkim do klasy politycznej, ale również do urzędników – polskich i UE. Jest on wymierzony głównie w „polityków obozu rządzącego” oraz „rząd PiS” czy też „rząd PiS–SuwPol” (czyli PiS i Suwerennej Polski). To oni – zdaniem przedstawicieli Konfederacji – odpowiadają za wielowymiarowy rzekomy kryzys państwa, określony w jej programie wręcz jako „narodowa katastrofa”¹⁷; jego obraz zostanie przedstawiony w dalszej części niniejszego artykułu. Terminy te – obok innych użytych w dokumentach programowych opisujących środowisko obozu rządzącego: „PiS”, „partia rządząca”, „rząd”, „rządzący”, „rząd Morawieckiego”, „władza” – zdają się być traktowane jako synonimy. Z punktu widzenia analizy politologicznej nie jest to podejście do końca ściśle, ponieważ od 2015 r. można mówić o obozie rządzącym lub o rządach Zjednoczonej Prawicy, wskazując w ten sposób na funkcjonowanie koalicji rządowej złożonej wcześniej nie tylko z PiS i Suwerennej Polski (dawniej Solidarnej Polski), ale również Porozumienia, a obecnie, obok wspomnianych dwóch partii, także kilku mniejszych ugrupowań prawicowych. Określenia te również uwzględniają rolę Jarosława Kaczyńskiego jako faktycznego przywódcy obozu Zjednoczonej Prawicy, mimo że przez większość tego czasu nie był on członkiem rządu.

Konfederacja odcina się również od partii pozostających w opozycji do rządu PiS w latach 2015–2023, stwierdzając, że proponowane przez nie rozwiązania byłyby

---

w społeczeństwie postsocjalistycznym (na przykładzie Polski), Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2000; E. Laclau, *On Populist Reason*, Verso, London 2018; M. Marczevska-Rytko, *Populizm. Teoria i praktyka polityczna*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Lublin 1995; C. Mouffe, *For a Left Populism*, Verso, London 2018; C. Mudde, C.R. Kaltwasser, *Populism. A Very Short Introduction*, Oxford University Press, Oxford 2017; J.W. Müller, *Co to jest populizm?*, tłum. M. Sutowski, Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa 2017; *Populizm a demokracja*, red. R. Markowski, Wydawnictwo Instytutu Studiów Politycznych PAN, Warszawa 2004; *Populizm na przełomie XX i XXI wieku. Panaceum czy pułapka dla współczesnych społeczeństw?*, red. M. Marczevska-Rytko, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2006; *Postpolityka, postprawda, populizm. Definiowanie (nie)oczywistych pojęć*, red. M. Sokółowski, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2023; R. Tokarczyk, *Współczesne doktryny polityczne...*, s. 504–525; P. Wiles, *A Syndrome, Not a Doctrine. Some Elementary Theses on Populism*, [w:] *Populism. Its Meanings and National Characteristics*, red. G. Ionescu, E. Gellner, Weidenfeld and Nicolson, London 1969, s. 166–179.

¹⁷ *Polska na nowo. Program dla Polski po lockdownie*, 2021, s. 3, <https://konfederacja.pl/app/uploads/2021/07/Konfederacja_PolskaNaNowo.pdf> (dostęp: 28.12.2022 r.); *Po stronie Polski. Program merytorycznej alternatywy dla Polski*, 2022, s. 3, <<https://konfederacja.pl/app/uploads/2022/07/Po-Stronie-Polski.pdf>> (dostęp: 28.12.2022 r.).

gorsze od tych wprowadzonych przez rządzących¹⁸. Nie ma jednak głębszego uzasadnienia takiego sądu, choć rządy PiS, jak wcześniej wspomniano, miały – według Konfederacji – doprowadzić do poważnego kryzysu państwa.

Konfederacja krytycznie wypowiada się również o całej klasie politycznej III Rzeczypospolitej (dalej – III RP) w perspektywie ponad 30 lat jej istnienia, określając ją jako „pseudoelity”¹⁹. Taką interpretację potwierdza również fragment autoprezentacji tej partii z jej strony internetowej, gdzie ugrupowanie to określa siebie jako: „jedyny antysystemowy wybór spoza układu okrągłego stołu (PiS, PO, SLD, PSL)”²⁰.

Druga grupa społeczna, którą można by określić jako rodzaj elity i od której odcina się Konfederacja, to urzędnicy. Są oni często w dokumentach programowych tej partii określane pejoratywnie jako „biurokraci”. Według Konfederacji „każdego roku dziesiątki tysięcy Polaków traci majątki z powodu pomyłek i nadużyć biurokracji”. Co więcej, takie działania urzędników, w przekonaniu działaczy owego ugrupowania, cechują się brakiem jakiegokolwiek odpowiedzialności oraz bezkarnością²¹. Konfederacja, odnosząc się krytycznie do instytucji danin publicznych, podkreśla, że ich redukcja zapewni pozostanie pieniędzy w dyspozycji obywateli, a nie urzędników, gdyż właśnie obywatele, a nie urzędnicy wiedzą, jak najlepiej wydawać „własne” pieniądze²². Zdaniem Konfederacji to rozbudowana biurokracja, nie zaś polska gospodarka miała być wyłącznym beneficjentem KPO, dlatego też to ugrupowanie polityczne wyraźnie sprzeciwiało się jego przyjęciu²³. Urzędnicy mają być również odpowiedzialni za mnożenie obowiązków administracyjnych obciążających nauczycieli i dyrektorów szkół. Przez to ci pierwsi coraz więcej czasu tracą na ich wypełnianie zamiast na pracę z uczniami²⁴. W programie Konfederacji jest zatem eksponowana sprzeczność interesów obywateli i urzędników. Dlatego postulatem Konfederacji jest redukcja „zbędnych urzędów i agencji”, gdyż walka z nadmiernym rozrostem administracji publicznej stanowi jeden z warunków osiągnięcia dobrobytu²⁵.

Jako pewien odrębny rodzaj „elity” opisany w programie Konfederacji można potraktować urzędników UE. To oni – w świetle zawartych tam tez – mają odpowiadać za „nękanie” Polski zarzutami o łamanie zasad praworządności i pod wpływem „lewicowo-liberalnych mediów” i „bezwolnych polityków” odpowiadają za działania

¹⁸ Cf. *Polska na nowo...*, s. 3.

¹⁹ *Po stronie Polski...*, s. 15.

²⁰ Konfederacja Wolność i Niepodległość [oficjalna strona partii], <<https://konfederacja.com.pl/konfederacja-to-jedyny-antysystemowy-wybor-spoza-ukladu-okraglego-stolu-pis-po-sld-psl/>> (dostęp: 06.01.2023 r.).

²¹ Cf. *Nowy porządek. Tezy konstytucyjne*, Warszawa 2020, s. 31, <https://konfederacja.pl/app/uploads/2020/06/Bosak2020_NowyPorzadek.pdf> (dostęp: 06.01.2023 r.).

²² Cf. *Polska dla Ciebie. Piątka Konfederacji. Program Konfederacji Wolność i Niepodległość*, 2019, s. 5. <<https://konfederacja.pl/app/uploads/2019/09/KONFEDERACJA-Program-Wyborczy-Polska-dla-Ciebie.pdf>> (dostęp: 06.01.2023 r.).

²³ *Po stronie Polski...*, s. 19.

²⁴ Cf. *Program wyborczy 2023. Konstytucja wolności*, 2023, s. 54, <https://konfederacja.pl/app/uploads/2023/06/Konfederacja_WiN_Program_2023.pdf> (dostęp: 03.07.2023 r.).

²⁵ Cf. *Polska dla Ciebie...*, s. 6.

UE niezgodne z jej traktatami. Działania te to przede wszystkim pozatraktatowe rozszerzanie kompetencji UE, działania sprzeczne z celami Unii, w tym w szczególności z zapewnianiem dobrobytu jej narodów, a więc np. kosztowna gospodarczo polityka walki z globalnym ociepleniem, łamanie zasad pomocniczości, proporcjonalności, spójności działań oraz ich otwartości i jawności²⁶. W programie tej partii KPO określono wręcz jako „szaleństwo unijnych biurokratów”. Głównymi zarzutami wobec KPO jest to, że przewiduje on nowe podatki i utrudnienia dla kierowców, konieczność przejścia na niestabilną i nieopłacalną „zieloną” energię oraz pełne oskładkowanie umów cywilnoprawnych²⁷.

Podsumowując rozważania na temat antyelitaryzmu w programie Konfederacji, należy stwierdzić, że to ugrupowanie polityczne nie jest całkiem antyelitarystyczne, nie wydaje się bowiem być przeciwne powstawaniu w społeczeństwie różnego rodzaju elit. Na przykład, o czym piszę dalej, Konfederacja akceptuje powstawanie grupy społecznej ludzi bogatych, czyli – jak można by to określić – elity majątkowej. O takiej postawie świadczy wyraźna aprobatą bogacenia się jako celu działań obywateli oraz propozycja wprowadzenia liniowego podatku dochodowego od osób fizycznych z obniżoną do 12 proc. stawką, co jest *de facto* rozwiązaniem najkorzystniejszym dla najbogatszych²⁸. Antyelitaryzm Konfederacji ma zatem charakter selektywny, gdyż *de facto* dotyczy dwóch grup społecznych: klasy politycznej oraz urzędników polskich i unijnych.

Apoteoza „ludu-narodu” i jego konceptualizacja

Konfederacja w swoim programie wyraźnie deklaruje: „nie stoimy po stronie żadnego mocarstwa, wielkich korporacji ani szalonych ideologii. Stoimy po stronie Polski!”²⁹, a także: „prezentujemy program, którego realizacja pozwoli Polakom bogacić się, rozwijać i żyć w sprawiedliwym, silnym państwie”³⁰. W innym dokumencie programowym Konfederacji stwierdzono z kolei, że podmiotem władzy w państwie powinien być naród, a realizacja dobra narodu polskiego winna być podstawowym zadaniem państwa polskiego³¹. Krótko mówiąc, można stwierdzić, że partia ta podkreśla, że najważniejszą dla niej wartością jest dobro Polski. Wartość ta może być jednocześnie przeciwstawiana innym postawom, takim jak wspieranie interesów mocarstw. Obecnie na pewno za mocarstwa można uznać Stany Zjednoczone Ameryki (dalej – USA) oraz Chiny, taka deklaracja odnosi się zapewne również do UE, czy też państw, które

²⁶ Cf. *Program wyborczy 2023...*, s. 30–32.

²⁷ Cf. *Po stronie Polski...*, s. 19.

²⁸ Według Jarosława Tomaszewicza to właśnie ekonomiczny liberalizm, obok kulturowego katolicyzmu, ma być podstawowym elementem doktrynalnym łączącym różne nurty obecne w Konfederacji (*idem*, *Konfederacy – the Polish New Right Wing between Tradition and Modernity*, „Studia Politicae Universitatis Silesiensis” 2020, t. 30, s. 21).

²⁹ *Po stronie Polski...*, s. 3.

³⁰ *Polska na nowo...*, s. 3.

³¹ Cf. *Nowy porządek...*, s. 7.

można by postrzegać jako mocarstwa regionalne, jak Niemcy, Francja lub Wielka Brytania. Deklaracja ta w każdym razie wyraźnie wskazuje, że Polska – zdaniem konfederatów – ma własne interesy, których powinna móc skutecznie bronić wobec innych podmiotów polityki międzynarodowej: państw, organizacji międzynarodowych, jak również korporacji o zasięgu międzynarodowym.

Dobro Polski ma być również alternatywą dla – jak napisano w programie Konfederacji – „szalonych ideologii”. Trudno jest jednak wskazać, o jakie konkretnie ideologie Konfederacji chodzi. W programie udało się odnaleźć właściwie tylko jeden jej przykład, byłaby nią – jak to określono – „ideologia klimatyzmu”³². Wydaje się, że Konfederacja rozumie przez to całą politykę UE mającą na celu walkę z globalnym ociepleniem.

Jak wynika z cytowanej deklaracji, celem Konfederacji jest „silna, sprawiedliwa Polska”. Jednym ze środków służących realizacji tego celu ma być stworzenie państwa dbającego o „dobro narodu”, jest to jednak pojęcie tak abstrakcyjne, że trudno je skonkretyzować. W świetle programu Konfederacji wydaje się, że realizacja „dobra narodu” ma przede wszystkim polegać na zapewnieniu Polakom możliwości „rozwoju i bogacenia się” i Konfederacja zdaje się być gotowa ten plan w pełni realizować. Jednakże trzeba stwierdzić, że wizja państwa opartego na konserwatywno-chrześcijańskich wartościach, zawarta w programie Konfederacji (o czym piszę dalej), niekoniecznie musi być akceptowana przez obywateli o poglądach lewicowych lub liberalnych.

Można wszakże zauważyć, że w opozycji do interesu różnego rodzaju „elit” Konfederacja chce chronić interesy „ludu-Polaków”³³. By móc to zrobić, jako reprezentant „ludu”, chce przejąć władzę. Ale gdy z jednej strony podkreśla swoje doświadczenie polityczne oraz przygotowanie do podołania „wyzwaniom trudnych czasów”, to z drugiej – deklarując chęć objęcia „nowego przywództwa w Polsce”, wyraźnie zaznacza, że w odróżnieniu od elity politycznej, dotychczas nie sprawowała władzy³⁴. Sformułowanie „nowe przywództwo” ma stanowić wyraźne odróżnienie od przywództwa „starego”, czyli dotychczasowej elity politycznej.

Z programu Konfederacji wyłania się pewien idealistyczny obraz „ludu-Polaków”, którzy są „pracowici i przedsiębiorczy”³⁵ oraz wykazali się „bezinteresowną ofiarnością” wobec ukraińskich uchodźców uciekających przed wojną do Polski, a tym samym człowieczeństwem³⁶. Zatem Polacy jako społeczeństwo wykazują się wzorową postawą moralną. Konfederacja wydaje się w społeczeństwie szczególnie cenić przedsiębiorców, których uznaje za „najbardziej pracowitych i przedsiębiorczych Polaków”³⁷. Przez terminy „Polacy” w tym sformułowaniu ugrupowanie to

³² *Program wyborczy 2023...*, s. 31.

³³ Na przykład działacze Konfederacji wspierali strajk przewoźników z marca 2023 r. Komentując to zdarzenie w swoim programie, Konfederacja zarzucała UE i rządowi PO–PiS, czyli *de facto* „elitom”, że od lat niszczy branżę transportową, Konfederacja zaś – jak napisano – „staje po stronie ludzi” (*ibidem*, s. 13).

³⁴ *Cf. Po stronie Polski...*, s. 3.

³⁵ *Polska dla Ciebie...*, s. 5.

³⁶ *Po stronie Polski...*, s. 21.

³⁷ *Polska na nowo...*, s. 8.

wyduje się rozumieć obywateli polskich, w kontekście obywatelstwa jako instytucji prawnej regulowanej w Konstytucji RP i ustawach. Partia ta akceptuje podstawowy sposób nabycia obywatelstwa polskiego, tj. „przez urodzenie z rodziców będących obywatelami polskimi”, jak stwierdza art. 34 ust. 1 Konstytucji RP. Dlatego uznaje, że dotychczasowy sposób nadawania obywatelstwa polskiego cudzoziemcom w następstwie różnego rodzaju procedur prawnych doprowadził do jego zbyt łatwego przez nich uzyskiwania. Dlatego Konfederacja postuluje, aby nadawanie obywatelstwa miało wyłącznie charakter wyjątkowy, a kandydat na obywatela musiał się wykazać m.in. bardzo dobrą znajomością języka polskiego i kultury polskiej oraz długotrwałym zamieszkiwaniem i zatrudnieniem w Polsce³⁸.

Obok apoteozy „ludu-Polaków” w programie Konfederacji można odnaleźć również obraz „ludu uciśnionego przez elity”. Kolejne rządy mają „rzucić Polakom kłody pod nogi” przez nadmierne daniny publiczne, które odbierają im większość dochodów. Winą kolejnych ekip rządzących jest również rozrośnięta biurokracja ograniczająca aktywność Polaków³⁹. Na różnego rodzaju „represje” narażone są także poszczególne grupy społeczne. Taką grupą mają być posiadacze samochodów, ponieważ z jednej strony rząd utrzymuje wysokie opodatkowanie paliw oraz podnosi stawki mandatów, a z drugiej – „lewicowi aktywiści” dążą do ograniczenia, a nawet likwidacji ruchu samochodowego w miastach. Co więcej, UE dąży do zakazu sprzedaży nowych samochodów spalinowych oraz do opodatkowania rejestracji takich aut, a także do nałożenia opłat za drogi ekspresowe⁴⁰. Rolnicy to kolejna grupa społeczna, której prawo do swobodnej działalności – zdaniem Konfederacji – jest ograniczane przez politykę UE. Zmuszani są oni bowiem do zmniejszenia stosowania nawozów i środków ochrony roślin, przeznaczania 10 proc. gruntów ornych na obszary nieprodukcyjne oraz do dążenia do uzyskania 25 proc. produkcji rolnej z gospodarstw ekologicznych⁴¹.

Wizja suwerenności Polski

W programie Konfederacji można odnaleźć odniesienia do różnych aspektów suwerenności Polski: politycznej, gospodarczej, kulturowej oraz energetycznej, która to idea jest jedną z najważniejszych łączących różne nurty ją tworzące⁴². Głównym zagrożeniem dla suwerenności politycznej i gospodarczej jest – według tej partii – przede wszystkim UE. Ugrupowanie to uznaje, że dotychczasowy model UE już się wyczerpał i kategorycznie sprzeciwia się koncepcji „stopniowej budowy federalnego superpaństwa zarządzanego z Brukseli”⁴³. Niektóre wypowiedzi liderów Konfederacji – Mentzena i Korwin-Mikkego – wręcz stanowią akceptację wyjścia Polski z UE

---

³⁸ Cf. *Nowy porządek...*, s. 27.

³⁹ *Polska dla Ciebie...*, s. 5.

⁴⁰ Cf. *Po stronie Polski...*, s. 9.

⁴¹ Cf. *ibidem*, s. 8.

⁴² Cf. J. Tomasiewicz, *Confederacy...*, s. 15.

⁴³ *Polska dla Ciebie...*, s. 16.

oraz uzasadnienia tak krytycznego wobec niej stanowiska. Według tej partii UE, rozszerzając swoje kompetencje, ogranicza suwerenność państw narodowych, a wręcz posługuje się w stosunku do nich „dyktatem”. Ma ona być także zdominowana przez Niemcy, a przez to stanowić zagrożenie dla polskiego interesu narodowego. Ponadto – jak głoszą dokumenty programowe Konfederacji – UE również odpowiada za rozprzestrzenianie się „kulturowego marksizmu”, co z kolei stanowi zagrożenie dla cywilizacji łańskie. Unia ma być biurokratycznym kolosem ograniczającym wolności obywatelskie i ekonomiczne, co wiąże się z negatywnymi dla Polski skutkami unijnych regulacji dotyczących energetyki (o czym piszę nieco dalej) i rolnictwa (o czym pisałem wyżej). Jednak generalnie, według Jarosława Tomasiewicza, w Konfederacji istnieje podział poglądów na temat stosunku do UE. Skrzydło radykalne chciałoby polexitu, ale z zachowaniem dostępu do strefy Schengen oraz Europejskiego Obszaru Gospodarczego. Z kolei skrzydło umiarkowane uznaje wyjście z UE za nierealne i bezcelowe, dlatego proponuje „powrót do korzeni zjednoczonej Europy według koncepcji Roberta Schumana”. To ostatnie miałyby oznaczać głęboką reformę UE tak, aby „zdemontować” ją jako „superstrukturę biurokratyczną”⁴⁴. Wprowadzie w dokumentach programowych Konfederacji nie odnajdziemy wyraźnych deklaracji działań na rzecz polexitu, to jednak formacja ta proponuje własną koncepcję postępowania wobec UE. Według niej główną zasadą polityki unijnej prowadzonej przez Polskę powinna być jednoznaczna realizacja interesu narodowego, co – jej zdaniem – dotychczas nie było praktykowane ani przez rządy koalicji PO–PSL, ani przez rządy Zjednoczonej Prawicy. Przede wszystkim Polska powinna regularnie czynić użytek z prawa weta wobec tych inicjatyw unijnych, które są sprzeczne z polskim interesem. Ponadto powinna tak wykorzystywać stanowisko unijnego komisarza, aby podejmował on działania zgodne z interesem Polski w ścisłej współpracy z polskim rządem. Także w tym celu Polska powinna tworzyć koalicje państw unijnych oraz prowadzić różnego rodzaju kampanie skierowane do obywateli państw UE. Ugrupowanie to opowiada się również za wyraźną nadrzędnością Konstytucji RP nad wszelkimi innymi aktami prawnymi, czyli także nad prawem unijnym. Sprzeciwia się ponadto możliwości stosowania przez polskie sądy prawa w drodze jego wykładni zgodnej z orzeczeniami międzynarodowych instytucji sądowniczych. Miałyby to dotyczyć orzeczeń Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości UE, jak i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka⁴⁵.

Konfederacja dystansuje się również od Stanów Zjednoczonych, uznając, że dotychczasowa polityka Polski wobec tego państwa była zbyt uległa, a politycy PiS wręcz zostali określani przez Korwin-Mikkego jako „agenci amerykańscy”. Polskie relacje ze Stanami Zjednoczonymi miałyby być nierówne oraz niekorzystne (np. sprawa podatku cyfrowego)⁴⁶.

Za element ochrony polskiej suwerenności politycznej w programie Konfederacji należy także uważać postulat zmiany polityki wobec Ukrainy. Według tej partii

⁴⁴ J. Tomasiewicz, *Confederacy...*, s. 18–19.

⁴⁵ Cf. *Nowy porządek...*, s. 17; *Program wyborczy 2023...*, s. 32–37.

⁴⁶ Cf. J. Tomasiewicz, *Confederation...*, s. 19.

polskim politykom przed agresją Rosji nie udało się zbudować podmiotowych i partnerskich relacji z Kijowem, w których polski interes miałby charakter priorytetowy. Przykładem porażki polskiej polityki wobec Ukrainy miała być blokada tranzytu kolejowego przez jej terytorium z Azji, narażająca polską gospodarkę na miliardowe straty. Dlatego obecna sytuacja geopolityczna, którą wywołała inwazja Rosji, powinna być, według Konfederacji, okazją, by odpowiednio, czyli zgodnie z polskim interesem, ukształtować relacje polsko-ukraińskie. Przede wszystkim więc ugrupowanie to postuluje, by Ukraina: odrzuciła kult Stepana Bandery i uznała rzeź wołyńską za ludobójstwo, zagwarantowała poszanowanie praw mniejszości polskiej, w tym prawa do edukacji w języku polskim oraz pielęgnowania polskiej kultury, wreszcie – nie dopuściła do powtórzenia się takiej sytuacji, jak opisana wyżej blokada tranzytu kolejowego i umożliwiła polskim firmom po zakończeniu wojny udział w odbudowie Ukrainy na preferencyjnych warunkach. Spełnienie tych wymagań Konfederacja wydaje się traktować jako obowiązek Ukrainy w zamian za pomoc udzieloną przez Polaków ukraińskim uchodźcom⁴⁷. Jej zdaniem wsparcie dla tego państwa bez jasnego wskazania oczekiwań jest niezgodne z Polską racją stanu, zarazem jednak partia ta nie kwestionuje roli Ukrainy jako bufora oddzielającego Polskę od Rosji⁴⁸.

Innym elementem realizowania politycznej suwerenności Polski jest – w opinii ugrupowania Bosaka i Mentzena – odpowiednio prowadzona polityka obronna. W świetle dokumentów programowych tej partii liczna i wyposażona w nowoczesną broń polska armia ma być podstawą polskiej polityki obronnej, nawet gdyby wymagało to poważnych inwestycji. Budowa polskiej armii ma się opierać na rodzimym przemyśle zbrojeniowym. Ostatnim elementem polityki obronnej ma być powszechny dostęp do broni, co potencjalnie ma służyć również obronie ojczyzny⁴⁹. A zatem państwo – według Konfederacji – ma samodzielnie zagwarantować obronę swojego terytorium, gdyż w programie Konfederacji pominięto rolę Paktu Północnoatlantyckiego (dalej – NATO).

Z kolei podstawowym gwarantem suwerenności gospodarczej, według Konfederacji, ma być zachowanie własnej waluty, co powinno przyjąć formę przepisu Konstytucji⁵⁰. Postulat ten należy odczytać jako wyraźny sprzeciw Konfederacji wobec idei wejścia Polski do strefy euro. Dla polskiej gospodarki zagrożeniem, zdaniem tej partii, jest także unijna polityka klimatyczna polegająca na wprowadzaniu ograniczeń emisji dwutlenku węgla, a w rezultacie utrudniająca tanie produkowanie energii elektrycznej⁵¹. W związku z powyższym Konfederacja chciałaby wypowiedzieć tzw. pakiet klimatyczny UE⁵².

⁴⁷ Cf. *Po stronie Polski...*, s. 20.

⁴⁸ Cf. J. Tomaszewicz, *Confederation...*, s. 19–20.

⁴⁹ Cf. *Po stronie Polski...*, s. 15–17.

⁵⁰ Cf. *Nowy porządek...*, s. 17.

⁵¹ Cf. *Polska na nowo...*, s. 13.

⁵² Cf. R. Kamprowski, *Polityka energetyczna w programach największych polskich partii politycznych w wyborach parlamentarnych w 2019 roku*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 2021, nr 1, s. 26.

Z kolei głównymi elementami suwerenności energetycznej, według Konfederacji, ma być pełne wykorzystanie istniejącego potencjału elektrowni węglowych⁵³ oraz budowa elektrowni jądrowych⁵⁴. Polski model energetyczny miałby zostać uzupełniony przez zastosowanie, jak to określa Konfederacja, „innovacyjnych technologii w energetyce”⁵⁵: upłynnianie i zgazowanie węgla oraz unowocześnianie technik wydobycia rodzimego gazu ziemnego⁵⁶.

Kryzys państwa

W programie Konfederacji wyraźnie wskazuje się na cztery symptomy kryzysu państwa polskiego, a więc: zapaść w ochronie zdrowia, inflację, problemy związane z energetyką oraz z systemem edukacji⁵⁷.

Pierwszy z wymienionych przejawów kryzysu wynika – zdaniem tego ugrupowania – z wieloletnich zaniedbań w systemie ochrony zdrowia, których skutkami są: jego zła organizacja, fatalne zarządzanie, chroniczne niedofinansowanie oraz niewydolność podczas epidemii COVID-19, która miała się okazać wręcz „śmiertelnym ciosem dla polskiego systemu ochrony zdrowia”⁵⁸. Program Konfederacji wskazuje na różne następstwa owego kryzysu w okresie pandemii. Najważniejszym spośród wspomnianych następstw miałyby być „ponad 70 tysięcy nadmiarowych zgonów”⁵⁹, z których tylko niewielką część stanowią osoby zmarłe na COVID-19⁶⁰. To – zdaniem tego ugrupowania – „zapaść systemu ochrony zdrowia”, a nie COVID-19 miały być główną ich przyczyną⁶¹. Nadmiarowe zgony – zdaniem Konfederacji – miały być spowodowane wstrzymaniem wykonywania planowych zabiegów i świadczeń medycznych dla innych pacjentów niż chorzy na COVID-19 i wysyłaniem personelu medycznego na „absurdalnie” długie kwarantanny⁶². Inne przejawy kryzysu systemu ochrony zdrowia to – w opinii tej partii – zmniejszenie liczby przeprowadzanych onkologicznych badań diagnostycznych oraz planowych zabiegów kardiologicznych, a także nieprzyjmowanie pacjentów przez lekarzy rodzinnych i na hospitalizację⁶³.

⁵³ Co ciekawe, jednocześnie Konfederacja zapewnia o dbałości o czystość powietrza, nie precyzując jednak, jak zamierza to osiągnąć. A. Sakson-Boulet, *Air Protection Policy in the 2019 Parliamentary Campaign in Poland. An Analysis of Positions*, „Przegląd Politologiczny” 2021, nr 3, s. 52.

⁵⁴ Cf. *Po stronie Polski...*, s. 11–12.

⁵⁵ *Ibidem*, s. 13.

⁵⁶ Cf. *ibidem*, s. 13. O polityce energetycznej w programie Konfederacji pisze również Rafał Kamrowski (*idem*, *Polityka energetyczna...*, s. 25–26).

⁵⁷ Cf. *Polska na nowo...*, s. 14; *Po stronie Polski...*, s. 3.

⁵⁸ *Polska na nowo...*, s. 10.

⁵⁹ *Ibidem*, s. 10.

⁶⁰ Cf. *Polska na nowo...*, s. 10.

⁶¹ Cf. *Inflacja, segregacja i kapitulacja. Konfederacja podsumowuje rządy PiS*, <<https://konfederacja.pl/blog/2022/12/31/inflacja-segregacja-i-kapitulacja-konfederacja-podsumowuje-rzady-pis-w-2021-roku/>> (dostęp: 21.01.2023 r.).

⁶² Cf. *Polska na nowo...*, s. 10.

⁶³ Cf. *ibidem*, s. 11.

Wyraźne lekceważenie epidemii COVID-19 jako ważnego czynnika odpowiedzialnego za nadmiarowe zgony w okresie 2020–2021 przez Konfederację wynika zapewne ze stosunku czołowych działaczy tego ugrupowania do wspomnianej choroby. Kontestowali oni, nieraz publicznie (np. w trakcie posiedzeń sejmowych), fakt występowania epidemii oraz bagatelizowali fakt, iż choroba ta, rozprzestrzeniając się, stanowi zagrożenie dla zdrowia i życia ludzi. Grzegorz Braun podczas wystąpienia w Sejmie polecał jako lekturę książkę pod znamienym tytułem: *Falszywa pandemia. Krytyka naukowców i lekarzy*, mówił też o szerzeniu „koronapaniki” i „pandemiopsychozy”⁶⁴. Z kolei Janusz Korwin-Mikke w trakcie tego samego posiedzenia sugerował, że żadnej pandemii nie ma⁶⁵. Podczas wspólnej konferencji prasowej Michał Wawer, Włodzimierz Skalik oraz Jakub Kulesza zwracali uwagę, że szczepionki (a raczej – jak mówili – „produkty medyczne”) na COVID-19 nie zostały odpowiednio przebadane, a zatem nie wiadomo, czy są bezpieczne. Konfederacja wprawdzie zgadzała się na szczepienia, ale tylko o ile będą one dobrowolne⁶⁶. Podczas innej wspólnej konferencji Michał Wawer, Robert Winnicki oraz Jacek Wilk krytykowali pomysł nałożenia restrykcji na osoby niezaszczepione, nazywając to apartheidem szczepionkowym. Projekt wprowadzenia tzw. paszportów covidowych zaś został przez Konfederację określony jako pierwszy krok w kierunku wprowadzenia kontroli społecznej przez UE na wzór działań Chin z ich cyfrową kontrolą społeczeństwa⁶⁷. Tak jednoznacznie krytyczne poglądy w sprawie szczepień na COVID-19 sprawiły, że Konfederacja stała się jedynym na polskiej scenie politycznej ugrupowaniem reprezentującym osoby przeciwne szczepieniom na COVID-19 czy też szczepieniom w ogóle (tzw. antyszczepionkowców, ruch antyszczepionkowy).

Jeżeli chodzi o drugi z wyżej wymienionych przejawów kryzysu państwa, czyli inflację, to Konfederacja w swoim programie stwierdziła, że w maju 2022 r. wyniosła ona 14 proc. (stając się jedną z najwyższych w UE), a w przypadku wybranych produktów była ona znacznie wyższa⁶⁸. Ta sytuacja powoduje występowanie „drożyzny”, którą najbardziej odczuwają najbiedniejsi Polacy⁶⁹.

W przypadku problemów w obszarze energetyki, to choć działacze Konfederacji w swoim programie nie sprecyzowali, na czym ma polegać kryzys, można jednak wskazać trzy jego zakresy. Pierwszym z nich jest groźba potencjalnych „blackoutów”,

⁶⁴ Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, kadencja IX, Sprawozdanie Stenograficzne z 15. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 22 lipca 2020 r. (pierwszy dzień obrad), s. 81, <https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter9.nsf/0/61C79198514935EDC12585B20047D675/%24File/15_a_ksiazka_bis.pdf> (dostęp: 28.09.2023 r.).

⁶⁵ *Ibidem*, s. 90.

⁶⁶ *Żądamy pełnej dobrowolności szczepień na COVID!*, [Konferencja prasowa Michała Wawera, Włodzimierza Skalika i Jakuba Kuleszy o faktycznym przymusie szczepień], 7 grudnia 2020 r., <<https://www.youtube.com/watch?v=8tIwDyIC-t0&t=25s>> (dostęp: 28.09.2023 r.).

⁶⁷ *NIE dla paszportów szczepionkowych!!*, [Konferencja prasowa Michała Wawera, Roberta Winnickiego i Jacka Wilka o unijnych planach paszportów covidowych, inżynierii społecznej i pełnej cenzury], 23 kwietnia 2021 r., <<https://www.youtube.com/watch?v=vwWRavzCuVQ&t=22s>> (dostęp: 28.09.2023 r.).

⁶⁸ *Cf. Po stronie Polski...*, s. 7.

⁶⁹ *Cf. ibidem*, s. 7.

czyli długo trwającego braku energii elektrycznej na dużym obszarze, a nawet na terytorium całego państwa. Drugi dotyczy zbliżającego się upadku polskiego górnictwa jako branży przemysłowej, mimo posiadanych złóż węgla, także w związku z importem tego surowca. Trzeci odnosi się do wysokich opłat za zużycie energii, które ponoszą Polacy⁷⁰.

Kryzys systemu edukacji ma – zdaniem Konfederacji – polegać głównie z jednej strony na zmuszaniu nauczycieli do wykonywania wielu różnego rodzaju czynności o charakterze biurokratycznym, co powoduje, że poświęcają oni mniej czasu na aktywności związane z samym nauczaniem, a z drugiej – na przesadnie rozbudowanych programach edukacyjnych, których nauczyciele nie są w stanie zrealizować. Ponadto kryzys w tym obszarze ujawnia się także w „marnotrawieniu środków”, czyli w niskich zarobkach nauczycieli, skostniałej strukturze szkolnictwa, nieefektywnym modelu kształcenia i jego niskiej jakości, czego wyrazem ma być „zabijanie kreatywności i umiejętności samodzielnego myślenia wśród uczniów, promowanie przeciętności i wtłaczanie w utarte, narzucone schematy”. Ugrupowanie to zarzuca także rządzącym, że wprowadzone podczas pandemii COVID-19 nauczanie zdalne nie zostało odpowiednio przygotowane i przemyślane oraz że nie wsparli oni wystarczająco ani szkół, ani nauczycieli, ani uczniów⁷¹.

Można również wskazać inne dziedziny życia społecznego, które według Konfederacji objął szeroko rozumiany kryzys państwa. Prowadzona do 2023 r. polityka, według tej partii, zagraża bezpieczeństwu żywnościowemu Polski, a jako przykłady ugrupowanie to podaje nieudolne działania w walce z afrykańskim pomorem świń oraz ptasią grypą⁷². Także polskie siły zbrojne, zdaniem tej partii, są zaniedbane, gdyż panuje w nich korupcja oraz paraliż decyzyjny⁷³. Innym przejawem kryzysu polskiej państwowości – jak przekonuje Konfederacja – jest bezkarność urzędnicza, która doprowadziła „dziesiątki tysięcy Polaków” do utraty majątków⁷⁴. Problemem w III RP jest także funkcjonowanie sądów – ich przewlekłe działanie oraz nadmierny formalizm, powodujący u obywateli poczucie niesprawiedliwości⁷⁵. Kolejnym aspektem kryzysu państwa polskiego – jak czytamy w programie wyborczym z 2023 r. – jest deficyt mieszkaniowy wynoszący od 600 tys. do nawet 4 mln. Jak twierdzi Konfederacja, ok. 37 proc. Polaków mieszka w przeludnionych mieszkaniach, a metraż przypadający na jednego mieszkańca Polski jest znacznie mniejszy niż średnia w UE. Polak musi również dłużej pracować niż inni Europejczycy, żeby zarobić na mieszkanie (koszt lokum o powierzchni 70 m kw. to średnio 7–8 rocznych pensji brutto). Dotychczasowe rządowe programy: „Rodzina na swoim”, „Mieszkanie dla młodych” oraz „Mieszkanie Plus” nie przyniosły pozytywnych rezultatów⁷⁶.

⁷⁰ Cf. *ibidem*, s. 11.

⁷¹ Cf. *Polska dla Ciebie...*, s. 11; *Polska na nowo...*, s. 14–16.

⁷² Cf. *Polska na nowo...*, s. 24.

⁷³ Cf. *Po stronie Polski...*, s. 15.

⁷⁴ Cf. *Nowy porządek...*, s. 31.

⁷⁵ Cf. *Polska dla Ciebie...*, s. 8.

⁷⁶ Cf. *Program wyborczy 2023...*, s. 88–90.

Wizja kryzysu państwa w programie Konfederacji ma w dużej mierze charakter retrospektywny. Jak się tam bowiem przekonuje, symptomy tej zapaści albo były obecne od dawna (np. w takich dziedzinach, jak służba zdrowia, edukacja, mieszkalnictwo), albo powstały w wyniku specyficznych okoliczności, jak te związane z pandemią COVID-19 (np. inflacja). Te, które powstały w związku z nadzwyczajną sytuacją też sprzyjały pogłębieniu problemów ciągnących się od zarania III RP, np. w służbie zdrowia czy w edukacji. Niewiele miejsca zaś w programie Konfederacji zostało poświęcone potencjalnym aspektom kryzysu państwa, których znamiona mogą pojawić się dopiero w przyszłości, jak na przykład spodziewane niekorzystne skutki zmian klimatu. Taka wizja kryzysu państwa zdaje się zbliżać Konfederację do ugrupowań nacjonalistycznych, co może wiązać się ze współtworzeniem tej partii przez środowisko Ruchu Narodowego.

Koncepcja zmiany obecnego ładu gospodarczego

Najważniejszą zmianą dotyczącą polityki makroekonomicznej proponowaną przez Konfederację jest postulat wprowadzenia do Konstytucji RP zakazu uchwalania budżetu państwa z deficytem. W jej programie zwraca się uwagę, że w związku z rosnącym zadłużeniem państwa z roku na rok zwiększa się zależność Polski od międzynarodowego sektora finansowego. Przepis wprowadzający ten zakaz miałby zawierać trzy wyjątki: sytuację poważnej recesji gospodarczej, wprowadzenie stanu wyjątkowego oraz wyrażenie przez Sejm RP zgody na deficyt większością kwalifikowaną⁷⁷. Zmiana ta miałaby o tyle charakter wręcz rewolucyjny, że w III RP (tj. od 1989 r.) tylko raz (w 1990 r.) udało się przyjąć budżet państwa bez deficytu⁷⁸.

Konfederacja proponuje również wyraźne zmiany dotyczące podatków, które powinny być „proste i niskie”. Partia ta postrzega polski system podatkowy jako zbyt skomplikowany, o czym ma świadczyć fakt, że trzy ustawy regulujące podstawowe podatki w Polsce, tj. PIT, CIT i VAT, liczą ponad 1100 stron. Daniny obywateli i przedsiębiorców na rzecz państwa w Polsce są – w przekonaniu tej partii – również zbyt wysokie. Pracujący Polacy oddają „w ręce polityków i biurokratów” w postaci różnego rodzaju danin publicznych – jak PIT, VAT, składki na Zakład Ubezpieczeń Społecznych (dalej – ZUS) oraz na Narodowy Fundusz Zdrowia (dalej – NFZ), akcyza czy różne „parapodatki” – ponad połowę swoich dochodów, a następnie pieniądze te są „bezmyślnie wydawane na ciągle rozrastającą się biurokrację, marnotrawione oraz rozkradane na gigantyczną skalę”. W przypadku zobowiązań przedsiębiorców wobec państwa Konfederacja określa ich sytuację wręcz jako „ucisk fiskalny” w związku z tym, że ich składki na ZUS od 2024 r. mają wynieść ponad 2000 zł miesięcznie. Połacom, a szczególnie przedsiębiorcom, utrudniają funkcjonowanie wysokie ceny paliw

---

⁷⁷ Cf. *Nowy porządek...*, s. 25.

⁷⁸ *Vide* dane dostępne na stronie Głównego Urzędu Statystycznego: Bank Danych Makroekonomicznych, tabela Finanse publiczne, pozycja Wynik (saldo) budżetu państwa <<https://bdm.stat.gov.pl/>> (dostęp: 22.01.2023 r.).

i energii, które są związane z różnymi dodatkowymi obciążeniami (VAT, akcyza, opłata emisyjna). Wysokie podatki nie przekładają się jednak na jakość usług publicznych („głódowe emerytury, niewydolna służba zdrowia, niedostosowana edukacja”). Konfederacja proponuje zatem znaczące zmniejszenie obciążeń fiskalnych, a więc: kwotę wolną od podatku w wysokości 12-krotnego wynagrodzenia minimalnego, likwidację drugiego progu podatkowego i podatek PIT w wysokości 12 proc., przy czym Polacy do 26. roku życia byłiby całkowicie zwolnieni z podatku dochodowego, a składki na ZUS dla przedsiębiorców byłyby dobrowolne. Inne propozycje to obniżenie opodatkowania cen paliw, obniżenie do 0 proc. stawki VAT na prąd, likwidacja VAT i CIT dla kopalń węgla, akcyzy na węgiel oraz obniżenie do 0 proc. stawki VAT na drewno opałowe. Ugrupowanie to opowiada się też za likwidacją 15 następujących podatków i opłat: podatku od czynności cywilnoprawnych przy umowach dotyczących nieruchomości, podatku cukrowego (w cenie żywności), opłaty zapasowej (w cenie paliwa), opłaty emisyjnej (w cenie paliwa), opłaty mocowej (w cenie prądu), opłaty przejściowej (w cenie prądu), opłaty reprograficznej (w cenie elektroniki), opłaty wodnej (w cenie wody), podatku tonażowego, podatku od spadków, podatku od środków transportowych, opłaty targowej, opłaty uzdrowiskowej, opłaty miejscowej i podatku od psa⁷⁹.

Konfederacja deklaruje gotowość do odejścia od prowadzonej przez rządy Zjednoczonej Prawicy polityki bezpośrednich transferów socjalnych (świadczeń rodzinnych, 500 plus, 300 plus, rodzinnego kapitału opiekuńczego, dofinansowania do kosztów pobytu dziecka w żłobku). W programie bowiem stwierdzono: „nasze wspólne pieniądze są bezmyślnie wydawane na coraz to nowe programy socjalne”, a te ostatnie zostały określone jako „rozdęte programy rozdawnicze”. Partia ta obiecuje zatem „powstrzymanie pro-inflacyjnego rozdawnictwa”. To obniżka różnych podatków i opłat, a nie transfery socjalne mają być sposobem na przeciwdziałanie skutkom inflacji, jak również postawienie na bogacenie się Polaków, co jest przecież jednym z głównych celów programowych Konfederacji⁸⁰.

Odwołanie do tradycyjnych wartości

Konfederacja określa sama siebie jako „ideową prawicę”⁸¹, której bliskie są „konserwatywne i tradycyjne wartości”⁸². W jej programie odnajdziemy odwołania do chrześcijańskiego systemu wartości oraz do koncepcji narodu wykraczającej poza konstytucyjną deklarację o narodzie jako wspólnocie obywateli. Pomimo że partia ta dostrzega wielość postaw religijnych Polaków, to jednak uznaje chrześcijaństwo za „rdzeń funkcjonowania Polski jako wspólnoty politycznej”, stanowi ono podstawę światopoglądu konfederatów⁸³. Ład państwowy i prawny w Polsce powinien być –

⁷⁹ Cf. *Program wyborczy 2023...*, s. 18–19, 23–27.

⁸⁰ *Program wyborczy 2023...*, s. 19, 23; *Po stronie Polski...*, s. 7, 21.

⁸¹ *Nowy porządek...*, s. 5.

⁸² *Polska na nowo...*, s. 17.

⁸³ Cf. J. Tomaszewicz, *Confederation...*, s. 16.

według nich – oparty na normach wynikających z chrześcijaństwa. Oznacza to, że Konfederacja gotowa jest odejść od gwarantowanej w Konstytucji RP zasady bezstronności władz publicznych w sprawach przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych. Celem tego ugrupowania zdaje się być zatem dążenie do budowy jakiejś formy państwa *de facto* teokratycznego, a na pewno – odrzucenie koncepcji państwa świeckiego⁸⁴. Ta ogólna deklaracja aksjologiczna znajduje swoje potwierdzenie w szczegółowych postulatach: utrzymania rozumienia małżeństwa wyłącznie jako związku kobiety i mężczyzny, zakazu legalizacji wszelkich innych form oraz rodzajów związków (w tym homoseksualnych), determinacji (również prawnej) posiadania jednej z dwóch płci (męskiej albo żeńskiej) od momentu poczęcia (brak możliwości prawnej zmiany płci) i gwarancji pełnej ochrony życia ludzkiego (w tym zakaz aborcji, w szczególności ze względu na uszkodzenie płodu)⁸⁵.

Polacy tworzą naród, a realizacja dobra narodu to podstawowe zadanie państwa. W programie Konfederacji pojęcie narodu jest rozumiane szerzej niż naród polityczny, tak jak to określa preambuła do Konstytucji RP („wszyscy obywatele”), gdzie podstawowym kryterium przynależności do narodu jest wyłącznie posiadanie polskiego obywatelstwa. Naród ma gwarantować ciągłość kultury. Co więcej, każdy obywatel Polski, niezależnie od pochodzenia, powinien być „zasymilowany” z narodem polskim, czyli – jak wspomniano wyżej – bardzo dobrze znać jego język, kulturę, a także długo mieszkać oraz pracować w Polsce. Postulat asymilacji przedstawicieli innych nacji w programie omawianej partii łączy się ze sprzeciwem wobec budowy wielonarodowego państwa oraz realizacji idei multikulturalizmu. Naród to również Polonia, która – zdaniem tego ugrupowania – powinna mieć większe wpływy polityczne niż dotychczas, co ma sygnalizować jedność polityczną narodu polskiego w kraju i za granicą⁸⁶.

Inną wartością, którą przywołuje Konfederacja, ma być rodzina. Według tego ugrupowania „fundamentalna cywilizacyjna rola rodziny” jest w Polsce podważana. Stąd też dostrzega ono potrzebę ochrony tej komórki społecznej, a konkretnie jej tzw. tradycyjnego modelu⁸⁷. Nie do końca jest jasne, przed czym konkretnie – według twórców programów Konfederacji – rodzina powinna być chroniona i na czym ta ochrona ma polegać, ale wydaje się, że chodzi tu – jak czytamy – o „szkodliwą ideologię LGBTQ+”, jednak w związku z tym postulatem, ale także mizoginicznymi wypowiedziami Korwin-Mikkego oraz deklaracją wypowiedzenia tzw. konwencji stambulskiej partia ta została określona jako anty-LGBT i antyfeministyczna⁸⁸. Za elementy ochrony w tradycyjny sposób pojętej rodziny w programie Konfederacji mogą uchodzić postulaty konstytucyjnych gwarancji ulg podatkowych na dzieci oraz ułatwienie

⁸⁴ Cf. R. Leśniczak, *Idea sekularyzmu w polskiej kampanii parlamentarnej 2019 roku*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio K – Politologia” 2020, t. 27, nr 1, s. 184.

⁸⁵ Cf. *Nowy porządek...*, s. 19–22.

⁸⁶ Cf. *Polska dla Ciebie...*, s. 15; *Nowy porządek...*, s. 7, 16, 27.

⁸⁷ Cf. A. Gwiazda, *Gender Ideologies and Polish Political Parties*, „Government and Opposition. An International Journal of Comparative Politics” 2023, t. 58, nr 1, s. 653.

⁸⁸ *Ibidem*, s. 653–654.

dostępu do broni w powiązaniu z wprowadzeniem do prawa karnego zasady „mój dom – moja twierdza”, pozwalającej na bezkarne przekroczenie granicy obrony koniecznej wobec napastnika naruszającego mir domowy. Konfederacja podkreśla, że to rodzice pełnią pierwszorzędną funkcję w procesie wychowania dzieci, a nie np. szkoła. Choć z programu Konfederacji zdaje się wynikać, że swoboda wychowania dzieci jest akceptowana, jeżeli są one wychowywane „w duchu konserwatywnych i tradycyjnych wartości”. Ponadto w programie Konfederacji można również odnaleźć postulat wpisania do Konstytucji RP ojcostwa (obok macierzyństwa) jako szczególnej wartości konstytucyjnej⁸⁹.

Program Konfederacji zawiera także pewną wizję historii Polski. Partia ta podkreśla bowiem, że ważnym czynnikiem kształtującym relacje polsko-ukraińskie powinna być określona polityka historyczna. Jak wspomniano wyżej, ugrupowanie to oczekuje, że Ukraina odrzuci kult tradycji związanych z Ukraińską Powstańczą Armią (dalej – UPA), a wraz z nim z postacią Stepana Bandery, a także uzna rzeź wołyńską za ludobójstwo⁹⁰. Ugrupowanie to podkreśla też współodpowiedzialność UPA za zbrodnie na Polakach, motywując to potrzebą obrony prawdy historycznej, której nie można poświęcać w imię poprawności politycznej oraz bieżących interesów państwa⁹¹. Konfederacja również popiera podjęcie działań na rzecz uzyskania reparacji wojennych od Niemiec, zarzucając temu państwu prowadzenie świadomej polityki dążenia do uniknięcia odpowiedzialności, w szczególności materialnej, za II wojnę światową⁹². Należy jednak przy tej okazji zaznaczyć, że działacze tej partii sprzeciwiają się uznawaniu wydarzeń w Jedwabnem za zbrodnię popełnioną przez Polaków⁹³. Partia ta w programie zaznacza, że należy podjąć „ofensywę kulturalną i historyczną, by do wszystkich ośrodków opiniotwórczych na świecie dotrzeć

⁸⁹ Cf. *Polska dla Ciebie...*, s. 12; *Nowy porządek...*, s. 32; *Polska na nowo...*, s. 17.

⁹⁰ *Po stronie Polski...*, s. 20.

⁹¹ *Vide* wypowiedź Krzysztofa Bosaka w trakcie obrad Sejmu RP nad projektem uchwały w sprawie uczczenia Powstania Zamojskiego w 80. rocznicę jego wybuchu, Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Kadencja IX, Sprawozdanie Stenograficzne z 67. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 1 grudnia 2022 r. (drugi dzień obrad), s. 208, <https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter9.nsf/0/C68898C5DCF95581C125890C000D1683/%24File/67_b_ksiadzka_bis.pdf> (dostęp: 18.10.2023 r.).

⁹² *Vide* wypowiedź Krystiana Kamińskiego jako posła reprezentującego Konfederację w trakcie obrad Sejmu nad projektami uchwał w sprawie dochodzenia przez Polskę reparacji za szkody spowodowane w czasie II wojny światowej. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Kadencja IX. Sprawozdanie Stenograficzne z 61. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 14 września 2022 r. (pierwszy dzień obrad), s. 63, <https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter9.nsf/0/B82005AB8E97839CC12588BD0080ABE6/%24File/61_a_ksiadzka_bis.pdf> (dostęp: 18.10.2023 r.).

⁹³ *Vide* wypowiedź Michała Urbaniaka w trakcie obrad Sejmu RP. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Kadencja IX. Sprawozdanie Stenograficzne z 61. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 15 września 2022 r. (drugi dzień obrad), s. 179–180, <https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter9.nsf/0/5F8C25E419BE74F0C12588BE007EFD31/%24File/61_b_ksiadzka_bis.pdf> (dostęp: 18.10.2023 r.). Cf. *etiam* E. Flieger, *Obsesje i kłamstwa Konfederacji: zaprzeczają w Sejmie polskiej odpowiedzialności za mord w Jedwabnem*, <<https://oko.press/obsesje-i-klamstwa-konfederacji-zaprzeczaja-w-sejmie-polskiej-odpowiedzialnosc-za-mord-w-jedwabnem>> (dostęp: 23.01.2023 r.).

z prawdziwym, a zarazem atrakcyjnym w formie, przekazem na temat II wojny światowej, ze szczególnym uwzględnieniem losów Polski i Polaków”⁹⁴.

W świetle przedstawionych powyżej poglądów Konfederacji dotyczących wspomnianych wydarzeń historycznych wydaje się, że ugrupowanie to opowiada się za tzw. martyrologiczną wizją historii. Polacy – według jej działaczy – jawią się w jej świetle zawsze jako ofiary wrogich sąsiadów bądź jako ci, którzy bohatersko odpierali ataki tych ostatnich. Nie ma miejsca w tej wizji na refleksję nad winą samych Polaków za upadek państwa polskiego albo za polskie zbrodnie wobec współobywateli. W ujęciu Konfederacji historia, czy też polityka historyczna, staje się narzędziem do załatwiania realnych interesów w kontaktach z innymi państwami. Jak się wydaje, polityka historyczna Konfederacji ma służyć tworzeniu atrakcyjnego przekazu o roli Polski i Polaków w historii Europy i świata. Kryterium prawdy historycznej zatem wydaje się tu być o tyle ważne, o ile zgadza się z takim założeniem polityki historycznej.

Uwagi końcowe

Na podstawie powyższych analiz można stwierdzić, że program Konfederacji wykazuje obecność elementów populistycznych. Są w nim treści, które odpowiadają wszystkim sześciu przyjętym w tej pracy wskaźnikom populizmu. Oczywiście w przypadku innych ugrupowań politycznych, w tym Koalicji Obywatelskiej (dalej – KO) oraz PiS, także można odnaleźć różne elementy populistycznej doktryny politycznej, odwołując się do wykorzystanych w niniejszej pracy wskaźników populizmu⁹⁵. Jednak analizując program Konfederacji i porównując go, w świetle prowadzonych przeze mnie badań, z programami tych ugrupowań, można stwierdzić, że elementy programu Konfederacji, które spełniają wskaźniki populizmu, stanowią jego istotę i są wyraźniej dostrzegalne niż w przypadku programów KO i PiS.

Kiedy bowiem w programie Konfederacji można odnaleźć antyelitaryzm skierowany przeciwko całej klasie politycznej funkcjonującej od 30 lat w III RP, a także przeciw urzędnikom, w tym urzędnikom UE, to antyelitaryzm PiS-u jest wymierzony w klasę polityczną sprawującą rządy w III RP – w „elitę postkomunistyczną” (zapewne głównie w środowiska dawnej Unii Wolności, a także Sojuszu Lewicy Demokratycznej i Polskiego Stronnictwa Ludowego), koalicję PO–PSL oraz w sędziów⁹⁶. Z kolei antyelitaryzm KO skierowany jest wyłącznie przeciwko Zjednoczonej Prawicy⁹⁷.

Jeżeli zaś chodzi o znaczenie suwerenności państwa, to – jak się wydaje – Konfederacja w swoim programie akcentuje ją w największym stopniu, gdyż łączy ją z eurosceptycyzmem oraz w pewnym stopniu też z antyamerykanizmem i z antyukraińskością. Działacze tego ugrupowania podkreślają także znaczenie silnej i dobrze

---

⁹⁴ *Polska dla Ciebie...*, s. 15–16.

⁹⁵ Cf. T. Litwin, *Populizm w programach...*, s. 94 *et seqq.*

⁹⁶ Cf. *ibidem*, s. 98–101.

⁹⁷ Cf. *ibidem*, s. 94–98.

uzbrojonej armii, która jest w stanie samodzielnie obronić terytorium Polski, a także głoszą potrzebę utrzymania złotówki jako waluty pozostającej w obiegu na terytorium Polski, czyli niewchodzenie do strefy euro, co z kolei stanowi ich główny postulat z zakresu suwerenności gospodarczej. Tymczasem PiS w stosunkach z UE proponuje politykę „eurorealizmu”, chociaż – podobnie jak Konfederacja – sprzeciwia się przyjęciu euro. Polityka zagraniczna Polski, według PiS, powinna się opierać na „strategicznym partnerstwie” wobec USA, obroną zaś przede wszystkim należy oprzeć na członkostwie w NATO⁹⁸. Tymczasem w programie KO brakuje deklaracji odnoszących się bezpośrednio do suwerenności politycznej i ekonomicznej Polski. Koalicja jedynie deklaruje podjęcie działań zmierzających do tego, by Polska stała się „współliderem UE” oraz państwem, które ma partnerskie relacje z USA. W polityce obronnej KO chce się oprzeć na polskim członkostwie w NATO⁹⁹.

W programie Konfederacji przedstawiono ponadto najbardziej dogłębną, w porównaniu ze wspomnianymi ugrupowaniami politycznymi, wizję kryzysu państwa. Obejmuje ona system ochrony zdrowia, gospodarkę (inflację), energetykę, system edukacji, bezpieczeństwo żywnościowe, przestrzeganie praw człowieka, sądownictwo i mieszkalnictwo. W programie KO także można dostrzec zwrócenie uwagi na zapaść, w której znajduje się państwo, niemniej odnosi się ona do: stanu demokracji w Polsce, możliwej izolacji państwa polskiego na arenie międzynarodowej, aktualnej sytuacji sądownictwa, mediów publicznych, służby zdrowia, finansów publicznych, oświaty, środowiska naturalnego czy też finansów państwowych przedsiębiorstw energetycznych zmuszonych przez polityków Zjednoczonej Prawicy do inwestowania w nierealne – zdaniem KO – projekty (np. w polski samochód elektryczny)¹⁰⁰. Tymczasem PiS pojęcie kryzysu odnosi w dużej mierze do płaszczyzny politycznej, tj. minionych rządów koalicji PO–PSL¹⁰¹.

Konfederacja jest także dużo radykalniejsza od KO, jeśli chodzi o obniżenie podatków i likwidację niektórych z nich. KO bowiem opowiada się za kontynuacją polityki transferów socjalnych prowadzoną przez PiS¹⁰². Koncepcja PiS dotycząca zmiany dotychczasowego ładu gospodarczego opiera się głównie na polityce bezpośrednich transferów socjalnych do wybranych grup społecznych (800 plus, 13. i 14. emerytura, 300 plus)¹⁰³.

Konfederacja jest ponadto najbardziej radykalna w swoim przekazie odnośnie do nawiązywania do „tradycyjnych wartości”. Takie odwołania znajdują się tylko w niewielkim stopniu w programie KO, który skupia się na pracy, historii jako spoiwie wspólnoty obywatelskiej oraz partnerskim modelu rodziny. Konfederację z PiS łączy uznanie religii katolickiej jako podstawowego źródła systemu wartości, a także martyrologiczna wizja historii czy też popieranie modelu tradycyjnej rodziny. Jednak

⁹⁸ Cf. *ibidem*, s. 109–111.

⁹⁹ Cf. *ibidem*, s. 108.

¹⁰⁰ Cf. *ibidem*, s. 112–113.

¹⁰¹ Cf. *ibidem*, s. 114–117.

¹⁰² Cf. *ibidem*, s. 117–119.

¹⁰³ Cf. *ibidem*, s. 121.

w swoim programie Konfederacja wydaje się radykalniejsza od PiS, gdyż zapowiada *de facto* dążenie do budowy quasi-państwa teokratycznego, popiera całkowity zakaz aborcji, agresywnie wypowiada się przeciwko LGBTQ+ czy też w sposób antyfemini-styczny, albo gdy korzystając z martyrologicznej wizji historii, używa antyukraińskiej retoryki.

Kończąc należy stwierdzić, że program Konfederacji wyczerpuje wszystkie znamiona populizmu i to w większej mierze niż programy PiS czy KO. Można nawet zaryzykować tezę, że jest to partia, która spośród innych znaczących ugrupowań na polskiej scenie politycznej najbardziej spełnia kryteria pozwalające uznać ją za ugrupowanie populistyczne. Dlatego, stosując metodologię proponowaną przez Ulrikę Klinger i Karolinę Koc-Michalską, z uwagi na spełnianie przez program Konfederacji trzech proponowanych przez owe badaczki kryteriów najwyższego stopnia populizmu, czyli antyelitaryzmu, apoteozy „ludu” oraz wykluczenia grup społecznych (np. LGBTQ+), Konfederację można uznać za partię „pełnego populizmu”¹⁰⁴.

Bibliografia

- Bäcker R., *Rosyjskie myślenie polityczne za czasów Prezydenta Putina*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2007.
- Bank Danych Makroekonomicznych, tabela Finanse publiczne, <<https://bdm.stat.gov.pl/>> (dostęp: 22.01.2023 r.).
- Canovan M., *Populizm*, tłum. E. Klekot, [w:] *Populizm*, red. O. Wysocka, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2010.
- Chojnicka K., Olszewski H., *Historia doktryn politycznych i prawnych*, Przedsiębiorstwo Wydawnicze Ars boni et aequi, Poznań 2004.
- Demokracja w obliczu populizmu*, tłum. A. Gąsior-Niemiec, red. Y. Mény, Y. Surel, Oficyna Naukowa, Warszawa 2007.
- Dzwończyk J., *Populistyczne tendencje w społeczeństwie postsocjalistycznym (na przykładzie Polski)*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2000.
- Flieger E., *Obsesje i kłamstwa Konfederacji. Zaprzeczają w Sejmie polskiej odpowiedzialności za mord w Jedwabnem*, <<https://oko.press/obsesje-i-klamstwa-konfederacji-zaprzeczaja-w-sejmie-polskiej-odpowiedzialnosc-za-mord-w-jedwabne>> (dostęp: 23.01.2023 r.).
- Gwiazda A., *Gender Ideologies and Polish Political Parties*, „Government and Opposition. An International Journal of Comparative Politics” 2023, t. 58, nr 1.
- Inflacja, segregacja i kapitulacja. Konfederacja podsumowuje rządy PiS*, <<https://konfederacja.pl/blog/2022/12/31/inflacja-segregacja-i-kapitulacja-konfederacja-podsumowuje-rzady-pis-w-2021-roku/>> (dostęp: 21.01.2023 r.).
- Kamprowski R., *Polityka energetyczna w programach największych polskich partii politycznych w wyborach parlamentarnych w 2019 roku*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 2021, nr 1, <https://doi.org/10.14746/ssp.2021.1.2>

¹⁰⁴ Cf. U. Klinger, K. Koc-Michalska, *Populism as a Communication Phenomenon. A Cross-Sectional and Longitudinal Comparison of Political Campaigning on Facebook*, „Mots. Les langages du politique” 2022, t. 128, nr 1, s. 177–199.

- Klinger U., Koc-Michalska K., *Populism as a Communication Phenomenon. A Cross-Sectional and Longitudinal Comparison of Political Campaigning on Facebook*, „Mots. Les langages du politique” 2022, t. 128, nr 1, <https://doi.org/10.4000/mots.29685>
- Konfederacja Wolność i Niepodległość [oficjalna strona partii], <<https://konfederacja.com.pl/konfederacja-to-jedyny-antysystemowy-wybor-spoza-ukladu-okraglego-stolu-pis-po-sld-psl/>> (dostęp: 06.01.2023 r.).
- Kossobudzka M., *Oficjalnie na COVID-19 zmarło ponad 6 mln ludzi*, „The Lancet”: *W rzeczywistości trzy razy więcej*, <<https://wyborcza.pl/7,75400,28278254,oficjalnie-na-covid-19-zmarlo-ponad-6-mln-ludzi-the-lancet.html>> (dostęp: 16.11.2023 r.).
- Laclau E., *On Populist Reason*, Verso, London 2018.
- Leśniczak R., *Idea sekularyzmu w polskiej kampanii parlamentarnej 2019 roku*, „Annales Universitatis Mariae-Curie Skłodowska, sectio K – Politologia” 2020, t. 27, nr 1, <https://doi.org/10.17951/k.2020.27.1.171-189>
- Litwin T., *Populizm w programach relewantnych polskich ugrupowań politycznych*, [w:] M. Nieć, T. Litwin, K. Łabędź, *Populizm – modele i praktyka. Polskie odniesienia*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum w Krakowie, Kraków 2021.
- Marczewska-Rytko M., *Populizm. Teoria i praktyka polityczna*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Lublin 1995.
- Młyniec E., *Program polityczny*, [w:] *Leksykon politologii wraz z Aneksami o: reformie samorządowej, wyborach do sejmu, prezydenckich oraz gabinetach rządowych*, red. A. Antoszewski, R. Herbut, Wydawnictwo Atła 2, Wrocław 2004.
- Monitor Sądowy i Gospodarczy nr 247/2019 (5886) z 23 grudnia 2019 r., <https://www.imsig.pl/pozycja/2019/247/66485,%22Konfederacja_Wolno%C5%9B%C4%87_i_Niepodleg%C5%82o%C5%9B%C4%87%22> (dostęp: 18.10.2023 r.).
- Mouffe C., *For a Left Populism*, Verso, London 2018.
- Mudde C., Kaltwasser C.R., *Populism. A Very Short Introduction*, Oxford University Press, Oxford 2017, <https://doi.org/10.1093/actrade/9780190234874.001.0001>
- Müller J.W., *Co to jest populizm?*, tłum. M. Sutowski, Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa 2017.
- NIE dla paszportów szczepionkowych!!*, [Konferencja prasowa Michała Wawera, Roberta Winnickiego i Jacka Wilka o unijnych planach paszportów covidowych, inżynierii społecznej i pełnej cenzury], 23 kwietnia 2021 r., <<https://www.youtube.com/watch?v=vwWRavzCuVQ&t=22s>> (dostęp: 28.09.2023 r.).
- Nieć M., *Dzieje populizmu i modele jego interpretacji*, [w:] M. Nieć, T. Litwin, K. Łabędź, *Populizm – modele i praktyka. Polskie odniesienia*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum w Krakowie, Kraków 2021.
- Nowy porządek. Tezy konstytucyjne*, Warszawa 2020, <https://konfederacja.pl/app/uploads/2020/06/Bosak2020_NowyPorzadek.pdf> (dostęp: 06.01.2023 r.).
- Po stronie Polski. Program merytorycznej alternatywy dla Polski*, 2022, <<https://konfederacja.pl/app/uploads/2022/07/Po-Stronie-Polski.pdf>> (28.12.2022 r.).
- Polska dla Ciebie. Piątka Konfederacji. Program Konfederacji Wolność i Niepodległość*, 2019, <<https://konfederacja.pl/app/uploads/2019/09/KONFEDERACJA-Program-Wyborczy-Polska-dla-Ciebie.pdf>> (dostęp: 06.01.2023 r.).
- Polska na nowo. Program dla Polski po lockdownie*, 2021, <https://konfederacja.pl/app/uploads/2021/07/Konfederacja_PolskaNaNowo.pdf> (dostęp: 28.12.2022 r.).

- Populizm a demokracja, red. R. Markowski, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 2004.
- Populizm na przełomie XX i XXI wieku. Panaceum czy pułapka dla współczesnych społeczeństw?, red. M. Marczevska-Rytko, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2006.
- Postpolityka, postprawda, populizm. Definiowanie (nie)oczywistych pojęć, red. M. Sokołowski, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2023.
- Program wyborczy 2023. Konstytucja wolności, 2023, <https://konfederacja.pl/app/uploads/2023/06/Konfederacja_WiN_Program_2023.pdf> (dostęp: 03.07.2023 r.).
- Przyłęcki P., *Populizm w polskiej polityce. Analiza dyskursu polityki*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2012.
- Radomski G., Tomaszewski P., *Refleksje nad badaniami myśli politycznej w Polsce z uwzględnieniem tendencji w wybranych krajach anglosaskich. Od delimitacji pojęć do aspektów metodologicznych*, „Athenaeum. Polskie studia politologiczne” 2021, t. 69, nr 1, <https://doi.org/10.15804/athena.2021.69.03>
- Raport zakażeń koronawirusem (SARS-CoV-2), <<https://www.gov.pl/web/koronawirus/wykaz-zarazen-koronawirusem-sars-cov-2>> (dostęp: 16.11.2023 r.).
- Sakson-Boulet A., *Air Protection Policy in the 2019 Parliamentary Campaign in Poland. An Analysis of Positions*, „Przegląd Politologiczny” 2021, nr 3, <https://doi.org/10.14746/pp.2021.26.3.3>
- Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Kadencja IX, Sprawozdanie Stenograficzne z 67. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 1 grudnia 2022 r. (drugi dzień obrad), <https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter9.nsf/0/C68898C5DC95581C125890C000D1683/%24File/67_b_ksiazka_bis.pdf> (dostęp: 18.10.2023 r.).
- Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Kadencja IX, Sprawozdanie Stenograficzne z 61. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 14 września 2022 r. (pierwszy dzień obrad), <https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter9.nsf/0/B82005AB8E97839CC12588BD0080ABE6/%24File/61_a_ksiazka_bis.pdf> (dostęp: 18.10.2023 r.).
- Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Kadencja IX, Sprawozdanie Stenograficzne z 61. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 15 września 2022 r. (drugi dzień obrad), <https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter9.nsf/0/5F8C25E419BE74F0C12588BE007EFD31/%24File/61_b_ksiazka_bis.pdf> (dostęp: 18.10.2023 r.).
- Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Kadencja IX. Sprawozdanie Stenograficzne z 15. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 22 lipca 2020 r. (pierwszy dzień obrad), <https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter9.nsf/0/61C79198514935EDC12585B20047D675/%24File/15_a_ksiazka_bis.pdf> (dostęp: 28.09.2023 r.).
- Szczepański D., *Program polityczny*, [w:] *Leksykon wiedzy politologicznej*, red. J. Marszałek-Kawa, D. Plecka, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2018.
- Szwed-Walczak A., *Komunikowanie ugrupowań politycznych na Facebooku w trakcie kryzysu sejmowego na przełomie 2016 i 2017 roku*, „Polityka i Społeczeństwo” 2017, t. 15, nr 4, <https://doi.org/10.15584/polispol.2017.4.9>
- Świątkowski A.M., *Reforma wymiaru sprawiedliwości*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum w Krakowie, Kraków 2022.
- Tokarczyk R., *Współczesne doktryny polityczne*, Oficyna Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2010.
- Tomasiewicz J., *Confederacy – the Polish New Right Wing between Tradition and Modernity*, „Studia Politicae Universitatis Silesiensis 2020”, t. 30, <https://doi.org/10.31261/spus.11379>

Warchała-Kopec M., *Szkoła publiczna w zapaści. Uczniowie i nauczyciele uciekają jak nigdy dotąd*, <<https://wyborcza.pl/7,75398,30045393,szkoła-publiczna-w-zapasci-uczniowie-i-nauczyciele-uciekaja.html>> (dostęp: 16.11.2023 r.).

Wawrykiewicz M., *Wawrykiewicz: Osiem lat nalotu dywanowego na praworządność. Nie wszystkich złamano*, <<https://wyborcza.pl/7,75398,30057461,osiem-lat-nalotu-dywano-wego-na-polska-praworzadnosc.html>> (dostęp: 16.11.2023 r.).

Wiles P., *A Syndrome, Not a Doctrine. Some Elementary Theses on Populism*, [w:] *Populism. Its Meanings and National Characteristics*, red. G. Ionescu, E. Gellner, Weidenfeld and Nicolson, London 1969.

Żądamy pełnej dobrowolności szczepień na COVID!, [Konferencja prasowa Michała Wawera, Włodzimierza Skalika i Jakuba Kuleszy o faktycznym przymusie szczepień], 7 grudnia 2020 r., <<https://www.youtube.com/watch?v=8tIwDyIC-t0&t=25s>> (dostęp: 28.09.2023 r.).